

La Renda Bàsica a l'agenda política: l'experiència catalana.

VII SIMPOSI XRB – Barcelona
Novembre 2007

Ponència presentada a la taula: Agents polítics i socials i Renda Bàsica.

Mònica Clua Losada
University of York
Department of Politics
York, UK
Adreça electrònica: mcl500@york.ac.uk

Resum de la ponència:

La idea de la renda bàsica com a un dret de ciutadania ha passat de ser una discussió acadèmica a ser una possibilitat real de política pública a diversos països del món al segle XXI. A Catalunya, l'evolució de la proposta ha sigut remarcable des de l'any 2001. Una proposta de llei va ser presentada per Iniciativa Per Catalunya-Els Verds i Esquerra Republicana de Catalunya al Parlament de Catalunya. Aquest paper evalua les forces polítiques i socials que han fet possible que aquesta proposta aconseguís arribar a l'agenda política catalana. La ponència posa l'èmfasi en el procés polític, com el determinant d'èxit en el procés de decisió d'agendes polítiques. El marc d'anàlisi presentat en aquesta ponència està basat en quatre factors, que considero, han sigut decisius en el procés. Les variables examinades són les següents: el paper dels "intel·lectuals", el paper dels sindicats i organitzacions de la societat civil, la reforma de l'estat del benestar i les seves institucions i, finalment, el contexte polític com a contingència. L'anàlisi que es presenta en aquest estudi reforça la importància de comparacions internacionals, teories de reforma de l'estat del benestar i recerca empírica. L'èxit de la renda bàsica en assolir un espai a l'agenda política sembla dependre menys en sòlides justificacions normatives que en el propi procés polític.

Introducció:

La idea d'una Renda Bàsica va arribar a l'agenda política del Parlament de Catalunya l'any 2002. La proposta de llei va ser presentada per dos partits polítics d'esquerres, Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i Iniciativa per Catalunya-Els Verds (ICV), malauradament però, va tenir una vida curta com a proposta. Després d'aconseguir un viu debat parlamentari, la proposta de llei no va ser aprovada. De tota manera, i el que m'interessa a mi en el cas d'aquesta ponència, és que la Renda Bàsica va assolir visibilitat dins de l'agenda política i va crear les bases per futures accions parlamentàries. L'any 2003, un govern de coalició d'esquerres va guanyar les eleccions catalanes, aquest govern incloïa la idea de la Renda Bàsica al seu manifest governamental (conegut com l'Acord del Tinell). L'any 2005, un grup de diputats catalans van portar la proposta al Congrés dels Diputats espanyol. Aquesta vegada, amb un govern socialista (PSOE), el Congrés va acordar la creació d'una comissió dedicada a estudiar la proposta amb més detall. Així doncs, en l'anàlisi presentat aquí, l'objectiu és examinar el procés polític que ha permès que la idea de la Renda Bàsica arribi a l'agenda política de Catalunya. De forma específica, la ponència es concentrarà en el procés polític, en el sentit de les relacions que succeeixen en aquest procés: les dinàmiques entre les institucions (com les regles del joc) i les organitzacions (com aquells que juguen al joc). Però per veure la relació, primer cal que exposi el marc analític.

Un marc d'anàlisi.

La idea de la Renda Bàsica ja porta rondant pel món força temps. L'entrada definitiva al debat acadèmic es considera la publicació d'una sèrie d'articles al 1986-7 a la revista acadèmica *Theory and Society* (Teoria i Societat). El debat originat en aquesta col·lecció d'articles ha sigut una discussió viva i constant. Tot i que aquesta ponència no intenta participar en aquest debat, cal tenir en compte que és un debat amb prou relevància per

el futur èxit de la Renda Bàsica, tot i no tenir gaire relació amb les dinàmiques polítiques que s'examinen aquí.

Primer, el paper dels intel·lectuals en desenvolupar i donar suport a la idea de la Renda Bàsica serà considerat. Els intel·lectuals han jugat un paper crucial en diferents moments de la història legitimant i argumentant tota una sèrie d'idees socials, polítiques i econòmiques alternatives. Darrerament, però, el paper dels intel·lectuals s'ha tornat quelcom borrós. Tanmateix, la Renda Bàsica ha sigut capaç d'atraure moltes persones del món acadèmic i els ha portat cap a la clàssica conceptualització d'intel·lectuals en processos de canvi. Estudiosos de la idea combinen recerca amb un suport explícit en avançar la creació d'una Renda Bàsica. La meua pròpia recerca examina si aquest paper de suport és suficientment consistent com per poder-los analitzar com agents de canvi, o potser si el seu paper s'ha quedat a les golfes de l'elitisme, disminuint la seva capacitat de canvi.

Tot i que hi ha hagut poca recerca sobre les condicions polítiques necessàries perquè la RB assoleixi l'agenda política, s'ha reconegut ampliament que els majors obstacles que pateix la RB són de caràcter polític (per exemple, vegeu Pinilla, 2005). Aquí és on el paper dels intel·lectuals ha sigut crucial. Pinilla ofereix una solució al problema de factibilitat política. En la seva opinió, el que cal és política basada en l'evidència (Ibid.). Aquest tipus de fer política (o més ben dit, d'influenciar la política) es defineix com la combinació d'eines científiques amb procediments de participació democràtica amb l'objectiu d'obtenir una política forta d'una manera sistemàtica (Ibid.). L'evidència recollida a Catalunya ens demostra aquesta direcció, tal i com demostraré més endavant en aquesta ponència, el paper dels intel·lectuals ha sigut un fidel seguidor de la recepta de Pinilla. Cal remarcar que la política basada en l'evidència no intenta destruir ideologies, sinó ajudar l'evolució de les institucions (Pinilla, 2005: 13).

En segon lloc, el paper dels sindicats és d'una importància considerable. Un bon munt de treballs acadèmics s'han dedicat a analitzar el paper que els sindicats han jugat en el desenvolupament de la Renda

Bàsica. A Catalunya, el paper dels sindicats ha sigut ambivalent. Sovint donant suport a la idea a través d'alguns dels líders, sovint separant-se de la idea demostrant un cert nivell de mal entés. Aquesta situació de malentés de la idea no és única a Catalunya. De fet, Jordan i altres (2000) han trobat que és quelcom prevalent entre l'actitud d'alguns partits polítics irlandesos quan s'han acostat a la idea de la RB.

Els sindicats adquireixen una importància particular quan s'analitzen polítiques de benestar i laborals a l'Estat espanyol des de la transició a la democràcia. Gallego i altres (2003) han identificat tres períodes de la seva influència en aquest tipus de polítiques. Primer, trobem el període del final del franquisme fins als Acords de la Moncloa, en aquest període inicial, els sindicats aconseguen influència en polítiques d'ingressos, sobretot en l'àrea de sous. El segon període va del 1978 al 1984 on les dinàmiques sindicals canvien, el seu objectiu és ser portaveus socials i les seves accions canvien de manera coordinada. L'actitud s'allunya del conflicte i es mou cap a la negociació amb empresaris i, amb el temps, el govern. Fins i tot s'accepta la "moderació salarial" que acaba representant una pèrdua de poder adquisitiu pels treballadors i treballadores. Quan arribem al 1985-86 aquesta estratègia ha estat exhaurida i el conflicte torna amb diverses vagues generals (1985, 1988, 1992, 1994). Des del 1996, i en part degut al canvi d'un govern social-demòcrata (PSOE) a un govern cristià-conservador (PP), la confrontació dona pas a una nova posició estratègica dels sindicats, la mobilització negociada.

En tercer lloc, presento la hipòtesi que l'estat del benestar espanyol ha efectuat una evolució seguint una dinàmica contrària a la natura de les seves tradicions institucionals (*anti-path dependency*). Les teories relacionades amb l'institucionalisme històric s'han arrelat en els estudis de polítiques del benestar i del desenvolupament d'anàlisis polítiques. Tot i que fora de l'abast d'aquesta ponència, el debat creat per aquestes teoritzacions és força interessant. Si creiem en la natura de les tradicions institucionals com a punt determinant, ens trobem amb prediccions futures certes, que mai no canviaran. Tanmateix, Pinilla (2005) ens recorda com "les institucions són

creacions humanes i, per tant, poden ser modificades de forma conscient per tal d'aconseguir canvis." (Pinilla, 2005: 7). Aquest és un punt important, ja que l'estat del benestar espanyol, i les polítiques socials catalanes han demostrat tenir una capacitat força contrària a la natura de les tradicions institucionals, tal i com proposo.

A continuació, i en el quart lloc d'anàlisi, considero el contexte polític, considerant el paper de les institucions, no com a éssers naturals i estàtics, però com a processos contradictòris i canviants. El desenvolupament històric de les institucions polítiques ha tingut un efecte particularment considerable en la política catalana i espanyola, i en relació a la RB, podem trobar un patró similar al Brasil i a Sud-Àfrica. La democratització política – combinada amb el paper que els sindicats han tingut, i encara tenen, en el desenvolupament de polítiques públiques i socials – ha tingut un impacte considerable en la cultura política. A la següent taula podem trobar un resum de la tipologia presentada en aquesta ponència per tant d'analitzar el procés polític que ha avançat la proposta de la RB a Catalunya:

Taula 1. Tipològia.

Factor	Perquè és important?	Com afecta la formulació de la proposta?
El paper dels intel·lectuals	La idea de la RB ha estat tradicionalment activa en debats de caràcter acadèmic i filosòfic.	El món acadèmic és capaç de desenvolupar un tipus de recerca coherent, incloent simulacions, per tant de donar suport a la proposta.
El paper dels sindicats	Els sindicats s'estan consolidant com a actors importants en els processos de reforma de l'estat del benestar.	Els sindicats tenen la capacitat interna per a dissenyar política. S'està creant una "professionalització" dels sindicats.
Contrari a les tradicions institucionals (Anti-path dependency)	La reforma de l'estat del benestar s'explica sovint en referència a les tradicions institucionals. (ex. Esping Andersen). El desenvolupament de la idea de la RB sembla contradictori a aquest argument.	Les característiques específiques de les institucions polítiques i del benestar determinaran el discurs de la proposta.
El contexte polític i les institucions com a contingència	El clima polític determinarà la receptivitat cap a propostes sobre una RB. Persones individuals i grups poden tenir impacte en aquesta esfera, a més de tenir un impacte en circumstàncies específiques.	Les propostes per una RB seràn fetes a mida i legitimades d'acord amb els contextes particulars.

El·laboració pròpia.

Si acceptem la idea que l'estudi de la política és l'estudi del poder, un anàlisi del contexte polític ha d'extraure les relacions de poder intrínseques que existeixen dins d'unitats d'anàlisi particulars. En el cas de creacions d'agendes polítiques aquest és un punt crucial. En Castells (2000) ens intenta aclarir aquesta situació quan afirma que "la nova estructura de poder és dominada per una xarxa geomètrica, en la qual les relacions de poder són sempre específiques a una configuració d'actors i institucions predeterminada." (Ibid. 378). És aquesta configuració d'actors i institucions, de jugadors i normes del joc, que la meua recerca intenta explorar.

Les metodologies de recerca de l'estat del benestar han estat tradicionalment marcades per dos aspectes. D'una banda, els anàlisis enmarcats en les tradicions institucionals (*path dependency*), seguint en Esping Andersen i la seva formulació dels tres móns del benestar, han marcat una clara tendència, fins i tot en acadèmics relacionats amb la idea de la RB. D'altra banda, la majoria d'estudis sobre reformes de l'estat del benestar parteixen de la base que, en l'era de reduccions de l'estat del benestar, són els governs en poder que inicien les reformes. Poca recerca s'ha desenvolupat per tal de definir la capacitat de crear una agenda política per part de grups fora del govern, o fins i tot fora de la política oficial.

Això demostra, que en el fons, la reforma de l'estat del benestar és un procés fluïd. La idea que grups puguin influenciar l'agenda política (*lobbying*) s'ha desenvolupat força als Estats Units com àrea d'estudi, però posant l'accent ens grups poderosos (empresaris, petrolíferes, etc.). Aquí, però, els grups que es consideren són els intel·lectuals i els sindicats en relació a la seva capacitat d'assolir impactar l'agenda política.

En Swank (2002) ens proporciona una orientació refrescant als canvis de política del benestar, i, de fet, una orientació, tot i que de manera no intencional, molt apte a l'anàlisi de les propostes per la renda bàsica. L'argument bàsic d'en Swank accentua "la importància dels actors de classe i la distribució relativa de capacitats polítics com a característiques centrals de la política de l'estat del benestar." (2002: 283). Al seu parer, les institucions democràtiques són importants en la mesura que faciliten la mobilització, a la llarga aquestes institucions són les que determinen les regles del joc. Aquelles persones que defensen la RB poden influir l'avanç de la proposta centrant-se en les institucions i tenint en compte els actors de classe amb influències sobre la reforma de l'estat del benestar.

La configuració dinàmica (*path shaping*) enlloc del seguiment de les tradicions institucionals és una manera més adequada per entendre l'evolució de la RB a les agendes polítiques, principalment perquè si entenem processos de canvi com a configuracions dinàmiques, la importància cau en l'agència humana, enlloc de en les institucions.

De manera resumida, la política social espanyola en els darrers vint anys ha sigut impactada en gran mesura per dos trets diferenciats. Primer, hi ha hagut un procés de convergència amb la política pública europea, que ha beneficiat certs aspectes de l'estat del benestar que mai van desenvolupar-se durant el període posterior a la segona guerra mundial (en part degut a la dictadura). D'altra banda, hi hagut una reestructuració dinàmica en acord amb el paradigma neoliberal. De tota manera, i en una situació paradòxica, "el regim de benestar espanyol avui no és pot posicionar dintre de paradigmes neoliberals ortodoxos." (Gallego *et al.*, 2003: 69-70) El que trobem no és un paradigma únic, sinó una multitud de nivells d'universalitat. En definitiva, una base contributiva i un estat del benestar subdesenvolupat comparteixen l'espai de la política del benestar espanyola.

Per tant, la tradició institucional com a teoria de canvi és difícil de sostenir en el contexte de l'estat espanyol. La història recent de l'estat del benestar espanyol demostra que la majoria de polítiques socials van ser desenvolupades durant els anys 80 i 90, enlloc dels 40 i 50 com a la major part de l'Europa occidental. La tradició institucional, per tant, és incapaç d'explicar la combinació de polítiques desenvolupades en els darrers vint anys. Al contrari, ha sigut una qüestió de configuració de forces en contextes polítics específics. Dit d'una altra manera, els processos polítics són capaços d'explicar d'una manera més complerta les dinàmiques darrere de la reforma de l'estat del benestar que no pas les aproximacions sobre tradicions institucionals.

La Renda Bàsica a Catalunya:

En Noguera, de forma pessimística, reflexionava l'any 2000 que "les possibilitats per a la RB a Espanya no són gaire optimistes en el curt i mitjà termini. S'ha de fer molta pedagogia i acció política en els diversos aspectes de la vida acadèmica i social per tant que la idea de la renda bàsica sigui considerada seriosament a l'agenda política i als moviments socials." (Ibid.). Afortunadament, dos anys després la situació era força diferent. El

Parlament de Catalunya va ser el primer parlament del món a debatre una renda bàsica com un dret de ciutadania, sense cap altres condicions (Porta, 2002).

Des del primer Simposi de la Xarxa Renda Bàsica (al juny del 2001) hi han hagut crides cap al gradualisme en la implementació de la RB. D'alguna manera, aquest fet s'ha d'entendre com una manera de superar la manca de precedència. A més a més, i continuant amb el format del Simposi, tres àrees centrals han sigut identificades. Primer trobem l'ambient social, econòmic i polític en el qual la proposta s'efectua. En segon lloc, tenim la conceptualització i les fundacions normatives en les quals es basa la proposta, i, finalment, les maneres en els quals podria ser implementada. Per tant, permeteu-me ara examinar l'avançament de la proposta en aquestes tres àrees.

Podria existir la possibilitat que la proposta de la RB va aparèixer en el lloc adequat, en el moment adequat. Sembla haver un sentiment estès entre els sindicats (com la UGT i CCOO) i organitzacions que treballen contra l'exclusió social (com Caritas) que falta una peça important al trencaclosques de la política social: una política unitària, definida al voltant d'un conjunt explícit d'objectius designats a acabar amb la selectivitat actual de les polítiques sobre una renda mínima. Sembla que en alguna coordinada entre aquesta àmplia idea i la idea d'una RB que els sindicats, organitzacions socials i defensors/es de la RB han trobat un punt de convergència.

De fet, però, la renda bàsica a Catalunya no és més que una quimera degut a les disposicions fiscals entre Catalunya i Espanya. Però hi ha altres possibilitats, el Govern Català pot iniciar avanços legislatius que preparin el camí cap a la direcció de la RB (Arcarons, *et al.* 2004: 92-93). Un exemple d'aquest fet seria la recent llei de mesures per la conciliació personal, familiar i del treball recentment aprovada pel Parlament de Catalunya el 26 de Juny del 2006. El que és important sobre aquesta llei per a la RB, és el paràgraf següent:

"(...), amb aquesta llei s'impulsa un canvi de perspectiva que ha de permetre avançar del concepte de *conciliació* al concepte de *reorganització* de la vida personal, familiar i laboral. En aquesta línia, el Pla d'acció i desenvolupament de les polítiques de dones a Catalunya 2005-2007 promou la revalorització i el reconeixement social del treball reproductiu i de cura i la revalorització de la vida personal i familiar (...) (Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya, n. 358/2006: 3)

Aquest reconeixement, en una peça de legislació, del paper del treball reproductiu i de tenir cura de les persones, com a tipus de treball valorats, és crucial per a les futures possibilitats de la renda bàsica. Aquesta llei ha agafat el relleu de la proposta de llei per una renda bàsica presentada l'any 2002, on el text legal accentua: "Els tres tipus de treball esmentats, amb remuneració en el mercat, domèstic, de cura dels altres i voluntari, són treballs necessaris pel funcionament de la nostra societat i aquesta constatació impregna cada cop més el nostre teixit social." (Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya, n. 263/2002: 52)

El debat català ha sigut fluïd i heterogeni. Tot i que, en Raventós, president actual de la Xarxa Renda Bàsica, ha sigut la cara més pública defensant la renda bàsica, no ha sigut pas l'únic. Això ha creat una xarxa d'intel·lectuals força actius en desenvolupar justificacions i defensar la RB. El debat, però, s'ha desenvolupat seguint dues línies bàsiques: arguments de caràcter filosòfic i la viabilitat financera. La justificació primària ha estat que la RB podria ser una mesura efectiva en contra de l'exclusió provocada per l'atur de llarga durada. (Raventós, 1999: 18)

D'altra banda l'argument més important utilitzat a Catalunya en contra de la renda bàsica és el referent al "dret del treball" combinat amb la idea que la "plena ocupació" és encara el punt referent d'una societat del benestar complerta. La idea de la plena ocupació és actualment considerada com una impossibilitat davant la configuració econòmica actual (cal preguntar, però, si mai va existir o si mai va ser possible). Però, potser cal

recordar que la plena ocupació no hauria de preocupar-nos tant, com considera en Castells, sinó, que “la major preocupació en termes de feina a l’era de la informació no és la fi del treball, sinó la condició dels i les treballadores.” (Castells, 2000: 153)

Els defensors/es de la RB a Catalunya són força favorables a mesures graduals cap a la renda bàsica com a estratègia per tal de superar algunes de les dificultats que es presenten. En Noguera (2003) considera aquesta estratègia gradualista com una aliada en relació a la viabilitat política de la proposta. Hi ha una raó per la qual aquesta estratègia seria capaç d’ajudar a la idea políticament: “El canvi que la RB implica és tant important que un període transitori és necessari per tant que la proposta arrela en les estructures polítiques i administratives, i en la consciència de la població, i de les classes polítiques i sindicals, de manera que el canvi fós irreversible; durant aquest període transitori, la ciutadania podria escullir la legislació que trobéssin més convenient, tant la RB com la legislació existent.” (Ibid. 13)

El gradualisme s’ha convertit quasi en una necessitat inevitable per a la defensa de la RB a Catalunya. Com ja he esmentat anteriorment, Catalunya manca d’una capacitat fiscal autònoma necessària per a la implemetació de la renda bàsica. En aquesta línia, dues propostes han sigut desenvolupades amb vista a una futura RB. La primera és la renda mínima garantida, que substituiria les actuals rendes mínimes, i seria implantada per llei com un dret social i de ciutadania (Boso and Larrinaga, 2006). La segona idea seria una transferència directa a famílies amb fills/es entre 0 i 16 anys (Ibid.). El gradualisme no és només una característica catalana, però s’ha convertit en l’estratègia preferida. És vist com el camí a seguir per tal que la RB s’implementi, seguint el model d’implementació per la porta del darrere d’en Vanderborght.

La Renda Bàsica en el procés polític català:

La Carme Porta i en José Luís López Bulla van presentar una proposta de llei al Parlament de Catalunya el 18 de febrer del 2002, on es proposava una renda bàsica pagada a tothom que resideixi a Catalunya de forma incondicional i per sobre de la línia oficial de la pobresa. En José Luís López Bulla, diputat en aquell moment per IC-V, l'any 2001 comentava com ell creia que la proposta seria rebuda al parlament:

“¿Cuál va a ser el futuro del debate parlamentario? Lo digo también para explicar las cosas con una gran sobriedad y realismo. ER y nosotros (para ser más concretos, Carme Porta y un servidor) llegaremos un día de estos y diremos “muy buenas, aquí estamos” en la oficina de protocolo, pongan ustedes el sello y tal, y eso entra en cartera, y vamos a poner que estemos esperando dos meses. Cuando se discuta en el Parlament de Catalunya, no se discutirá la ley, no se discutirá el texto articulado: se discute el trámite, es decir, si el Parlament de Catalunya acepta la recepción de ese trámite, la toma en consideración. Y entonces durará una hora: saldremos allí los propietarios, que se llamaba en el lenguaje parlamentario, de la ley, la defenderemos, con mucha gracia, con mucho salero, en fin, con mucha profundidad, pero la alianza entre la caspa y entre la brillantina (Convergència i el PP) votarán en contra y durante una hora será lo que durará el debate. Nada más. Y entonces, si te he visto no me acuerdo y adiós muy buenas.” (Transcripció realitzada per González Bailón, 2001)

Una sarcàstica mirada al futur, que de fet va ser força premonitòria, ja que els fets van ser força semblants. Però, en López Bulla considera que hi havien altres raons per presentar la proposta, potser amb molt més valor que la pròpia acceptació de la llei. La proposta va crear un debat intern als respectius partits polítics sobre el tema, quan és crea una proposta de llei, la idea assoleix un cert grau d'importància, ajudant a la creació del debat. A

més a més, el debat va vessar als sindicats i a alguns membres del PSC-PSOE. Aquestes dues conseqüències directes de la proposta han sigut crucials per tal d'avançar la renda bàsica, d'idea acadèmica a una proposta pragmàtica i possible.

(La proposta de llei va rebre els vots en contra de Convergència i Unió (CiU) i del Partit Popular (PP), mentre que el PSC-PSOE es va abstenir).

Per tal de considerar la RB al procés polític català, durant el mes de Juny del 2006, vaig dur a terme una sèrie d'entrevistes semi-estructurades amb els actors principals d'aquest procés. A partir d'aquí, la ponència considera l'anàlisi i punts de vista recollits durant aquesta recerca.

Esquerra Republicana de Catalunya (ERC):

La Carme Porta és la veu pública de la renda bàsica dins d'ERC, tant durant la meua recerca com en el moment en que es va presentar la proposta de llei (2002) era diputada al Parlament de Catalunya. Durant el tercer Simposi de la XRB, Porta va admetre que ERC no s'havia subscrit completament a la idea de la Renda Bàsica (Boso and Larrinaga, 2004), un tema que semblava igual quan vaig tenir l'ocasió d'entrevistar-la al Juliol del 2006. Porta considera que l'agenda política és crucial, en les seves paraules "la renda bàsica ha d'estar a l'agenda política, i la manera de ser-hi és fer el tema visible, que ho hem fet aquí, hi hem treballat seriosament, hem entrat en un debat intern i tot i que, ara mateix, bé ara no és un bon moment ja que tot està aturat [el primer govern tripartit català és va dividir poques setmanes abans d'aquesta entrevista, i va convocar eleccions anticipades], el que és evident és que ha de ser a l'horitzó i a la Xarxa (XRB) això ho tenim clar."

Ella veu dos reptes principals per la renda bàsica actualment. El primer és sobre la recepció que la proposta ha rebut: "el fet que la idea de la renda bàsica no va ser atacada amb força, l'ha feta normal. I, a vegades, estar normalitzat pot ser una pena de mort." El segon repte té més a veure

amb planificació i capacitat: “el que passa, em sembla, és que ara hem entrat a la fase B, està a l’agenda, se n’ha parlat, el debat està aquí, ara que estem a la fase B que és sobre com desenvolupem la proposta, en aquesta transició, és quan penso que s’ha perdut visibilitat, la visibilitat de la proposta original (...) El gran repte ara és no perdre l’horitzó en aquesta transició, i com fem la transició, és allò del socialisme i el comunisme, estratègia i tàctica, i, és clar, hem de fer la tàctica per tant de no perdre l’estratègia. L’estratègia és clara i ara hem de saber cap a on avancem, i aquí està el repte, en el camí.” (Entrevista a Barcelona, 3/7/2006)

La Carme Porta troba la confluència del món acadèmic amb el polític interessant; ella creu que el parlament hauria d’obrir camins pels moviments socials i acadèmics com un exercisi de profundització democràtica. D’alguna manera ella ja ha iniciat aquest camí degut a la seva activitat dins de diversos moviments socials, particularment el feminista.

Comissions Obreres –CCOO:

Vaig tenir l’ocasió d’entrevistar la persona responsable per la política d’integració de Comissions Obreres, Cristina Faciabén, el 28 de Juny del 2006. CCOO va donar suport a la idea d’una renda bàsica al 2001-2002, però actualment han desenvolupat una proposta per una renda bàsica garantida, que és substancialment diferent de la renda bàsica ja que és condicional sobre els ingressos de la persona beneficiària. És important però observar les raons que Faciabén dóna per aquest canvi de política dins del sindicat: “com a concepte, com a ideologia, aquí al sindicat quasi tothom pot compartir-la, estar-hi d’acord, perquè és el màxim que pot ser el concepte de ciutadania. El màxim que l’estat pot fer pels seus ciutadans. Però això pot ser insostenible, podrien haver-hi abusos, i interessos... podria disparar l’inflació, per què tothom podria permetre’s de gastar més, cosa que no tothom pot ara, i llavors els preus pujarien... però bé, deixem que els economistes es preocupin d’això.”

Ella accepta la idea que una renda bàsica a l'horitzó per si mateixa és quelcom que CCOO no hi estaria en contra. En general, a l'entrevista, Faciabén va comentar el paper dels sindicats en la creació de polítiques públiques, particularment polítiques del benestar i socials. Faciabén reflexionava de forma interessant, com:

“Hi ha hagut un canvi conceptual, els sindicats, en principi, érem els representants dels treballadors, especialment dels treballadors assalariats, un fet pel qual hem estat criticats sovint, i amb part de raó... treballadors assalariats, que paguen la seguretat social, el treballador assalariat clàssic, el que passa és que amb el temps s'ha passat a construir sindicats... I em refereixo a sindicats de classe; doncs bé, això ha derivat en nosaltres convertir-nos no només en representants dels treballadors, però també en agents político-socials i econòmics, i per què? Bé, perquè en aquest país no hi ha un desenvolupament d'organitzacions d'usuaris de serveis, per exemple... llavors, ho hem construït nosaltres, com a representants de tots, amb l'excepció dels empresaris... Per què? Bé, perquè el treballador també és un usuari dels serveis de salut, usuari de l'educació, usuari dels serveis socials, amb necessitats de vivenda... I, evidentment, també ens preocupem dels temes sindicals tradicionals, és clar. Però en relació a l'estat del benestar, nosaltres representem els usuaris.”

Caritas:

Caritas és una organització catòlica que treballa en contra de l'exclusió social. Principalment, és una organització de caire assistencialista. Tanmateix, al llarg del temps han anat convertint-se més en un tipus d'ONG i tenen una certa influència a l'hora de crear polítiques socials. Tal i com apunten Noguera i Ubasart: “a Catalunya els sindicats comparteixen la influència amb organitzacions del tercer sector.” (2002: 202). En l'àmbit de la

política social, Caritas és una de les organitzacions més influencials del tercer sector.

Vaig tenir l'oportunitat d'entrevistar dos membres de Caritas. L'Anna Jolonch i l'Àngels Cardona, totes dues tot i estar assabentades del desenvolupament de la proposta per una renda bàsica no eren responsables d'aquesta àrea de treball. La persona responsable estava fora de Barcelona durant la meva estada. Això va provocar una situació avantajosa per la meua recerca, tot i que no planificada, ja que enlloc d'entrevistar un dels "experts" sobre la RB vaig poder accedir a membres potser no tan familiaritzats amb el concepte. L'entrevista va aportar temes força interessants pel meu anàlisi.

D'entrada, totes dues entrevistades estaven d'acord que la RB no és només una mesura en contra de la pobresa, sinó una nova manera d'organitzar la societat, col·locant el pés principal de la proposta en el poder transformatiu de la renda bàsica. Directes al punt principal, accentuàven "veiem la renda bàsica com una eina per trencar la relació entre drets socials i treball." A més a més, veien la renda bàsica com la part principal del pensament que ha guiat la política social dels darrers anys, "amb noms diferents, amb temes diferents, des de l'aparició de la renda mínima, la idea d'una renda bàsica està present."

Encara més important, és l'anàlisi que fan del procés polític. Aquí, un cert nivell de desconfiança era evident. Totes dues consideràven que l'inclusió de la renda bàsica a l'Acord del Tinell (acord de govern entre PSC-PSOE, ERC i IC-V) va ser un triomf important, tot i que remarcàven que només estava a l'agenda i no és va arribar a desenvolupar en una política específica. Una d'elles, i l'altra semblava estar d'acord, reflexionava: "Ho veig una mica d'aparador, sembla que hi ha un públic a qui li agrada la idea i ens l'han posat allà per què la mirem, no sé pas si ho han pensat bé, si l'han treballat com si fós una política de veritat." La situació sembla haver arribat a un punt mort "hi ha hagut un anti-clímax els darrers dos anys. Veient que el tripartit va incorporar la RB a l'agenda ens hem relaxat, hem perdut impuls. La RB ha estat en aquella agenda, però no ha avançat." La idea que la RB

s'ha penjat a l'aparador com qualsevol objecte sembla compartida per altres entrevistats.

Considerant el dinamisme ideològic de la RB, un punt interessant va aparèixer: "Allà on es col·loqui la RB, en si mateixa, és només una eina, però l'has de posicionar en algún lloc. D'alguna manera, perquè estem a Catalunya, hem assumit que la idea estaria dins de l'esquerra. Això ho veiem com que l'esquerra presenta el punt central en temes d'igualtat, més dintre de paràmeters socials que no pas econòmics." Això provoca un pregunta: Es deixaria de donar suport a la idea si formés part d'una visió conservadora o liberal (en termes econòmics) de la societat? Per aquestes dues entrevistes la diferència està allà on es col·loca l'accent.

La relació entre la renda bàsica, com a concepte, i de les ideologies no és un tema que preocupa només a Caritas. De Francisco (2002) va mantenir un debat públic amb en Domènech (2001) precisament sobre aquest tema. En Domènech defensa el fet que la RB és un concepte vàlid des del punt de vista de quasi totes les ideologies de l'espectre polític, i veu aquest fet com un punt a favor de la RB. De Francisco, però, es mostra més prudent, en línia amb les dues entrevistes de Caritas.

El suport de les dues representants de Caritas és basa més en raons ideològiques que no pas econòmiques. Tot i que temes relacionats amb la viabilitat financera de la proposta es van comentar, altres dubtes i qüestions també van ser esmentats. En particular, el treball encara es considera un part important de la vida de les persones i particularment relacionat a l'exclusió social. La falta de serveis i drets socials es considerat, per totes dues, que ha tenir precedència sobre l'implementació de la renda bàsica.

Xarxa Renda Bàsica –XRB:

La Xarxa Renda Bàsica (XRB-RRB) ha sigut la força darrera de l'impuls que ha rebut la renda bàsica a Catalunya (i a Espanya) des de l'any 1999. Vaig tenir l'ocasió d'entrevistar el President de la Xarxa, en Daniel Raventós i el vice-president, en José Antonio Noguera. En Raventós és un

economista de la Universitat de Barcelona i probablement el defensor més conegut de la RB, amb diverses entrevistes als mitjans de comunicació. Vaig entrevistar-lo el 3 de juliol del 2006 a Barcelona, els temes que tractats a l'entrevista van ser: l'agenda política, la pluralitat ideològica de la proposta i la seva experiència del procés.

Per en Raventós, el contexte polític ha sigut un factor considerable en l'avançament de la proposta. Per exemple, el fet que el PSOE era el partit de l'oposició a l'estat espanyol fins al 2004 els va fer molt més receptius cap a propostes noves, que van ajudar a avançar la proposta. Tanmateix, la proposta ha continuat sent força "personal", els diputats que la van presentar no van rebre gaire suport dels seus respectius partits, va ser la Xarxa que va pendre la iniciativa. Però, els partits semblen haver evolucionat amb la concepció de la proposta "fa deu anys hauria sigut molt més pessimista, però la RB ara no sona com una cosa estranya."

La qüestió de la pluralitat de la proposta va ser considerada per en Raventós en el sentit que: "no cal exagerar, em refereixo, que dins de la Renda Bàsica, políticament, pots trobar des de l'extrema esquerra, a moderats d'esquerres i centre-dretans, per descomptat mai trobaràs gent de l'extrema dreta en favor de la renda bàsica, ni tampoc xenòfobs o gent així, encara que només sigui per la definició de la proposta." Anant més enllà, en Raventós també considera la contribució catalana al debat acadèmic internacional en relació al pluralisme:

"La simpatia que la RB desperta dins de l'esquerra és molt més àmplia que dins de la dreta, no ens enganyem, vull dir políticament... Una altra qüestió és acadèmicament... allà pots trobar defensors de diverses teories de la justícia liberals, més o menys d'esquerres, com una manera de dir-ho en llenguatge polític, i bé, després, i això seria la contribució catalana, amb tota la meva humilitat, però una contribució catalana al republicanisme. Dit d'una altra manera, la justificació republicana democràtica, jo crec és una contribució de tres

o quatre autors, que s'està extenent tímidament, però hi ha tres o quatre autors treballant en la justificació republicana.”

Durant l'entrevista va quedar clar que en Raventós ha reflexionat sobre el paper que els partits polítics han jugat en la proposta i va introduir un punt important: “hi ha la diferència entre polítics donant suport ferm a la proposta i els seus partits, que tenen altres prioritats, raonables o no.” Les prioritats sovint es basen en temes que han captivat els partits; totes les propostes tenen un grau d'atracció que incentiva el debat. El tema important, però, és que la RB “és una proposta políticament conflictiva, perquè alguns perdran i altres guanyaran, i no em refereixo només de forma econòmica.”

L'entrevista amb en José Antonio Noguera va proporcionar-me amb punts força interessants sobre la Xarxa. Però primer, vaig fer una pregunta directa “Perquè Catalunya?” i la seva resposta va ser “perquè aquí és on estem la majoria de membres de la Xarxa.” La resposta s'explica per si mateixa. Tres dels set Simposis celebrats per la Xarxa (incloent aquests dies, 2007) s'han organitzat a Catalunya, incloent el Xè Congrés del BIEN que també és va celebrar a Barcelona.

La proposició que hi ha “una incidència baixa dels partits polítics en la presa de decisions del govern” molt comú entre la comunitat acadèmica dedicada a investigar la reforma de l'estat del benestar pot ser qüestionada pel camí recorregut per la RB a Catalunya. Tal i com en Noguera accentuà durant l'entrevista: “per ser just, crec que els partits polítics han tingut un paper més important que els sindicats en aquest tema, més que res perquè diversos membres de la Xarxa també ho són de partits polítics.” Tanmateix, en Noguera valora el paper dels sindicats i l'analitza des de la perspectiva d'agència enlloc d'interès individual: “a la Xarxa estem força contents amb el paper dels sindicats catalans (...) hem tingut sort de tenir sindicats amb una mentalitat oberta que a més són conscients que la seva base social està canviant i que ells han de canviar (...) Tant a CCOO com a la UGT hi ha un lideratge lúcid que fan un anàlisi lúcid del seu paper dins de la societat, i de

com està canviant, com el seu paper està canviant, etc..., i que ells han d'unir-se a propostes innovadores com la RB.”

A més a més, en Noguera veu que l'èxit de la RB és basa en la manera com la proposta és presentada: “una lliçó de la meva experiència a Catalunya, que altres potser no comparteixen, però des de la meva experiència... una lliçó a aprendre és que cal vigilar amb cura la cara política de la proposta, per què la proposta potser fàcilment aparçada per un polític (...) Les agendes dels polítics estan plenes, i tot es basa en imatge, en marketing i tot el que no els atrau als ulls en principi, s'aparca. (...) Per tant hem d'assolir una proposta atractiva, per què si no som capaços de fer-la atractiva pels polítics mai la farem atractiva pels ciutadans.”

Taula 2. La renda bàsica a Catalunya –Tipològia política:

FACTOR	PAPER JUGAT
El paper dels intel·lectuals	Grup dinàmic, heterògeni i sòlid. Tot i que en Raventós ha sigut la cara més pública, hi ha un nombre important d'intel·lectuals treballant la proposta.
El paper dels sindicats	Sòlid, en el sentit que tot i que hi han hagut situacions de malentesos de la proposta, i canvis d'opinió, els sindicats catalans han mantingut interès en el tema i han posat recursos a l'hora de debatre la renda bàsica. Tant la UGT com CCOO no veuen la RB com un problema, sinó que tenen certes reserves. Però seran crucials per l'implementació de la RB degut a la seva experiència en l'àmbit de reformes polítiques i socials.
Contrari a les tradicions institucionals (Anti-path dependency)	A Catalunya, degut a la descentralització autonòmica, hi ha moltes instàncies de política contrària a la tradició institucional. Un avantatge clar pel futur de la RB.
El contexte polític i les institucions com a contingència	El contexte polític ha jugat un paper crucial. La proposta va ser introduïda en principi quan les esquerres estaven a l'oposició, i per tant més obertes a idees que poguéssin donar vida als seus programes respectius.

El·laboració pròpia.

Conclusió. La renda bàsica a l'agenda: possibilitats i obstacles.

Catalunya ha estat a l'avantguarda en col·locar la RB a l'agenda política en un període curt de temps, i creant un debat considerable entre els partits polítics i la societat civil. Hi ha noms, cares i grups associats amb la proposta, que ens ofereix un exemple interessant d'influència política (o *lobbying*). Cassassas (2001) ofereix una recepta força simple: “Una generosa quantitat de voluntat política, d'una banda, amb rigor científica, de l'altra, semblen ser els ingredients principals per tal de col·locar la RB a l'agenda política.”

En una mesura important aquests dos ingredients han existit a Catalunya, tal i com aquesta ponència demostra. Alhora la situació ha perdut l'ímpetu que va guanyar entre el 2002 i el 2005, on la RB semblava quelcom imminent. L'objectiu de la meua recerca presentada en aquesta ponència, analitzant i reflexionant en les accions que van fer possible aquell impuls, intenta proporcionar les circumstàncies que podrien afavorir un altre impuls.

Aquí és on cau dos dels punts que vull remarcar. Aquesta ponència demostra que cal posar més esforç en l'estudi, no només de la viabilitat política, però del procés polític, sobretot pel que fa referència les polítiques socials. Encara més, situacions específiques i el paper de l'agència humana són crucials. Dit d'una altra manera, les institucions i els/les jugadors/es situades en un lloc i temps concret tenen impacte. Això vol dir que cal desenvolupar més recerca que analitzi les dinàmiques entre els jocs (institucions) i les jugadores (persones).

Per tal de fer aquest anàlisi, aproximacions de *talla única*, com les que ens ofereixen les teories basades en tradicions institucionals (*path dependency*) no donen la talla. Hi ha molts jocs i molts jugadors diferents arreu del món, i, si considerem, el paper de l'agència humana com a variable important; hem de ser capaços d'examinar aquestes diferències rigorosament, de forma teòrica i analítica.

Tal i com en Raventós afirmava en una conferència a Istanbul “La Renda Bàsica tant a Catalunya com a Espanya ha superat un pas important:

el de la justificació normativa o ètica.” (2004). D’alguna manera, el que és radical del cas català és que els seus defensors són força oberts en relació als objectius de la proposta. Enlloc d’argumentar la RB des d’un punt de vista simple, d’eficiència econòmica, l’argument es centra en un objectiu transformador. En Noguera (2003) clarament expressa que “una RB hauria d’implicar l’alteració de la distribució de rendes actual, i dels sistemes de redistribució estatals; o sinó, no té gaire sentit lluitar per la seva implementació.” (Ibid. 6)

La política basada en l’evidència està demostrant ser una eina eficaç en l’evolució de la RB a Catalunya. Tanmateix, també està demostrant ser una excusa fàcil per evitar el desenvolupament d’estudis polítics degut a la inexistència de casos “reals”. Aprendre d’altres experiències és una característica principal del procés polític. Estudis dedicats a analitzar l’implementació d’altres propostes controvertides, dins del marc de la reforma de l’estat del benestar, també podrien ajudar a desenvolupar una tipologia. La tipologia que he ofert avui és modesta, és refereix a la creació d’agendes polítiques i no a la implementació de les propostes.

És possible veure un perill, o una dificultat, la RB té algunes personalitats influencials al darrere, però s’ha convertit en una proposta personalitzada, enlloc de ser una idea defensada per un conjunt estès dins d’organitzacions, uns quants individus amb posicions de poder donen suport a la idea. A menys que aquests individuals siguin capaços de canalitzar la idea tan cap amunt, cap avall com horitzontalment, el futur depèn massa de l’èxit polític de certes persones i la seva defensa continuada de la idea. La proposta per una RB també ha de començar a ser democratitzada.

L’estudi presentat en aquesta ponència és modest, la majoria de les conclusions són indicatives ja que contenen masses variables dependents i falten eines per un anàlisi consistent. Però el que aquesta ponència intenta és obrir una porta, tancada durant massa temps. Els processos polítics són importants, i ho són per les accions transformadores de la societat.

La construcció d'aliances ha d'assumir prioritat tal i com en Purdy ens recorda: "Lliçons estratègiques també es poden aprendre de la social-democràcia basada en Keynes. Cap govern pot embarcar en la transició cap a la renda bàsica sense la unitat popular i consensual característica que va fer possible reconstruir l'estat als anys 40 [es refereix als estats social democràtes de l'Europa occidental]. (Purdy, 1994: 47)

Si els partits polítics demostraren ser difícils de convèncer plenament, cal posar més esforços en acostar els sindicats a la RB. Potser un dels problemes és que els anàlisis que es concentren en el suport dels sindicats a la RB han considerat els sindicats com a organitzacions racionalment interessades (per exemple, Standing, 2004, i Vanderborght, 2006). Aprenent d'altres experiències en altres contextes on els sindicats han actuat, de forma exitosa, com a actors polítics i socials podria proporcionar un punt de partida en el desenvolupament d'estudis sobre una possible implementació.

Tanmateix, cal concloure que la renda bàsica com a proposta política ha efectuat un camí crucial a Catalunya. Un camí que ha demostrat la importància que els processos polítics tenen per les idees. Justificacions ètiques i financeres, tot i que necessàries, sovint posen ombra a la importància de la política.

Bibliografia:

Arcarons, J., *et al.* (2004) *La Renda Bàsica de Ciutadania. Una proposta viable per a Catalunya*. Barcelona: Editorial Mediterrània.

Boso, À. and Larrinaga, I. (2004) *Compendio del III Simposio de la Renta Bàsica*. Accessible a www.redrentabasica.org

Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya, n. 263/2002

Bulletí Oficial del Parlament de Catalunya, n. 358/2006

Casassas, D. (2001) "Nuevos instrumentos para una nueva ciudadanía. Balance del Primer Simposio de la Renta Básica." *El vuelo de Ícaro*, n. 2.

Castells, M. (2000) *The Information Age. Economy, Society and Culture. Volume III. End of Millennium*. Oxford: Blackwell.

CCOO "Proposta de Renda Garantida de Ciutadania." *Secretaria de Política Social*.

De Francisco, A. (2001) "Réplica a la Crítica de Antoni Domènech." En Raventós, D. (ed.) *La Renta Básica. Por una ciudadanía más libre, más igualitaria y más fraterna*. Barcelona: Ariel.

Domènech, A. (2001) "Sobre el "ecumenismo" de la renta básica. (Comentario a "La Renta Básica: ¿una propuesta ecuménica?" de Andrés de Francisco)" En Raventós, D. (ed.) *La Renta Básica. Por una ciudadanía más libre, más igualitaria y más fraterna*. Barcelona: Ariel.

Gallego, R., Gomà y Subirats, J. (2003) "Las dinámicas de cambio en las políticas sociales: España en perspectiva comparada." En Ibid. (eds.) *Estado de Bienestar y Comunidades Autónomas. La descentralización de las políticas sociales en España*. Madrid: Tecnos.

González Bailón, S. (2001) *Transcripción literal de la Mesa Política* (M. Candel, J.L. López Bulla, C. Porta and J. Sevilla) I Simposi de la XRB, Juny 2001.

Jordan, B., et al. (2000) *Stumbling Towards Basic Income. The Prospects for Tax-Benefit Integration*. London: Citizens Income Study Centre.

Noguera, J. A. (2000) *Basic Income and the Spanish Welfare State*. Ponència presentada al 8è BIEN Congrès a Berlin, 6-7 Octubre 2000.

Noguera, J. A. (2003) "Renta Básica y Crisis del Estado del Bienestar." *El vuelo de Ícaro*.

Noguera, J. A. Y Ubasart, G. (2003) "Las políticas de rentas mínimas de las comunidades autónomas." En Gallego, R., Gomà y Subirats, J. (eds.) *Estado de Bienestar y Comunidades Autónomas. La descentralización de las políticas sociales en España*. Madrid: Tecnos.

Ozanira da Silva e Silva, M. (2004) *From a Minimum Income to a Citizenship Income: the Brazilian Experiences*. Institut de Drets humans de Catalunya. Accessible a: <http://www.usbig.net/papers.html> (consultat 06/06/06)

Pinilla Pallejà, R. (2005) *La renta básica de ciudadanía y la política basada en la evidencia*. Comunicación elaborada para el V Simposio de la Renta Básica, Valencia 20-21st October.

Porta, C. (2002) "Un dret de ciutadania." *Ca la Dona*, n. 38.

Purdy, D. (1994) "Citizenship, Basic Income and the State." *New Left Review*, vol. 208, pp. 30-48.

Raventós, D. (1999). *El derecho a la existencia. La propuesta del Subsidio Universal Garantizado*. Barcelona: Editorial Ariel.

Raventós, D. (2004) *Progressive Acceptance of Basic Income in the Kingdom of Spain and the Republican Justification of this Proposal*. Ponència presentada 22 Maig 2004 a la Universitat de Bosfor (Istanbul). Publicat a RRBFLASH, n. 15.

RRB Flash (diversos anys/volums) Accessible des de: www.redrentabasica.org

Standing, G. (2004) 'Income security: why unions should campaign for a basic income.' *Transfer*, 4, pp. 606-619.

Swank, D. (2002) *Global Capital, Political Institutions, and Policy Change in Developed Welfare States*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vanderborght, Y. (2006) 'Why Trade Unions Oppose Basic Income' *Basic Income Studies*, vol. 1, n 1.